

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

© 2017 ХУМАРОВА Н. І., ПОПИК О. В.

УДК 339.727.22

Хумарова Н. І., Попик О. В.

Методологічні засади формування мотиваційного механізму екологоорієнтованого управління в Україні

Наведено авторське визначення та сутнісно-функціональне наповнення мотиваційного механізму реалізації основних принципів екологоорієнтованого управлінського впливу в межах урбанізованого простору. Окреслено психоемоційні й економічні основи явища «мотивації» в контексті формування екологоорієнтованої поведінкової моделі. Наведено класифікаційну характеристику процесу мотивування стейкхолдерів за джерелом активізації чинників мотивації та за емоційним забарвленням відгуку на застосовані заходи зовнішнього впливу. Розкрито економіко-екологічний потенціал і доцільність заходів фінансового стимулювання стейкхолдерів щодо імплементації принципів екологоорієнтованого управління на локальному та місцевому рівнях.

Ключові слова: система екологоорієнтованого управління, мотиваційний механізм, інструментарій впливу, навколишнє середовище, найкращі доступні технології.

Рис.: 2. **Бібл.:** 14.

Хумарова Ніна Іпполитівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: khumarova@nas.gov.ua

Попик Олег Володимирович – аспірант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: o.v.popik@gmail.com

УДК 339.727.22

UDC 339.727.22

Хумарова Н. И., Попик О. В. Методологические основы формирования мотивационного механизма экологоориентированного управления в Украине

Khumarova N. I., Popyk O. V.

Methodological Basis for the Formation of a Motivational Mechanism of Environmental Resource Management in Ukraine

Представлено авторское определение, смысловое и функциональное наполнение мотивационного механизма реализации основных принципов экологоориентированного управленческого воздействия в пределах урбанизированного пространства. Указаны психоэмоциональные и экономические основы явления «мотивации» в контексте формирования экологоориентированной поведенческой модели. Приведена классификационная характеристика процесса мотивации стейкхолдеров по источнику активизации факторов мотивации и по эмоциональной окраске отклика на примененные меры внешнего воздействия. Раскрыты экономико-экологический потенциал и целесообразность мер финансового стимулирования стейкхолдеров в контексте имплементации принципов экологоориентированного управления на локальном и местном уровнях.

The author's definition, semantic and functional filling of the motivational mechanism for the implementation of the basic principles of environment-oriented managerial influence within the urbanized space is presented. The psychoemotional and economic basis of the phenomenon «motivation» in the context of the formation of an environment-oriented behavioral model are indicated. The classification characteristic of the process of stakeholder motivation according to the source of activation of the motivation factors and the emotional coloring of the response to the applied measures of external influence is given. The economic and environmental potential and expediency of the measures on financial stimulation of stakeholders concerning the implementation of principles of environmental resource management at the local level are revealed.

Ключевые слова: система экологоориентированного управления, мотивационный механизм, инструментарий влияния, окружающая среда, наилучшие доступные технологии.

Keywords: system of environmental resource management, motivational mechanism, influence tools, environment, best available technologies.

Fig.: 2. **Bibl.:** 14.

Рис.: 2. **Библ.:** 14.

Хумарова Ніна Іпполитівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, учений секретар, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

Khumarova Nina I. – Doctor of Sciences (Economics), Senior Research Fellow, academic secretary, Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research of NAS of Ukraine (29 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: khumarova@nas.gov.ua

E-mail: khumarova@nas.gov.ua

Попик Олег Владимирович – аспірант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

Popyk Oleh V. – Postgraduate Student, Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research of NAS of Ukraine (29 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: o.v.popik@gmail.com

E-mail: o.v.popik@gmail.com

Постановка проблеми. Сучасні обсяги природо-перетворювальної діяльності визначаються екстремально критичними значеннями у співвідношенні до об'єктивних асиміляційних і природно-ресурсних можливостей біотехносфери. Стрімкий розвиток технологій і засобів виробництва, урбанізація та демографічний тиск із відповідним збільшенням обсягів споживання товарів і послуг, явище медіатизації інформаційного простору – усі ці й інші фактори формують принципово інакшу соціально-економічну дійсність, існування якої у часово-просторовій динаміці вступає у конфронтацію із природними процесами організації матеріально-енергетичного й інформаційного обміну у довкіллі.

Заходи природоохоронного спрямування, що включають сукупність прямих та опосередкованих інструментів регулювання природо-перетворювальної активності, в українських реаліях та у загальносвітовій динаміці виявляються здебільшого недостатньо ефективними та дієвими, результатом чого є девальвація ціннісних характеристик природно-ресурсного потенціалу, погіршення властивостей компонентів навколишнього природного середовища, синергетична екосистемна деградація, передчасне вичерпання стратегічно важливих енергетичних ресурсів тощо. Одним із найвагоміших факторів екологічного напруження наразі є інтенсифікація урбанізаційних процесів і нерациональна господарсько-промислова активність, значною мірою через економіко-екологічну недосконалість реалізації основних виробничих процесів, порушення організаційної структури метрополійних систем, що формує осередки інтенсивного техногенного впливу на довкілля в межах урбанізованого простору.

Зважаючи на це, особливо гостро постає необхідність не тільки розробки більш утилітарних управлінських моделей екологічного спрямування [1], спроможних забезпечити збереження та підтримання високих параметрів якості навколишнього середовища із одночасним соціально-економічним розвитком, а й впровадження організаційно-економічних механізмів реалізації концептуально задекларованих цілей та завдань екологізації господарської діяльності, а отже, управлінської стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовність аналізованого питання підкреслює наявність значного масиву теоретичних доробок у сфері охорони довкілля, економічного інструментарію регулювання природокористування, розбудові системи екологічного управління й менеджменту, психосоціальної та етичної складових екологічної культури тощо. Серед найбільш видатних вітчизняних та іноземних науковців, результати досліджень яких характеризуються фундаментальністю розробок теоретико-методологічного та прикладного характеру, доречно зазначити Андрееву Н., Буркинського Б., Векліч О., Мельника Л., Мішеніна Є., Прокопенко О., Степанова В., Харічкова С., Хлобистова Є., Шапочку М. [2], Шевчука В., Форестера Дж., Медоуза Д., Капру Ф., Фромма Е., Кастельса М. та багатьох інших.

Серед основних механізмів реалізації заходів природоохоронного характеру у більшості наукових джерел розглядаються нормативно-правові й організаційно-економічні важелі впливу, що включають сукупність обмежувальних регуляторів, законодавчого контролю та фіскаль-

ної політики і визначаються межами та характером сформованого інституційного середовища у країні.

В дослідженні Шапочки М. К. та інших розглядається можливість мінімізації негативних екологічних ефектів функціонування автотранспортної системи шляхом вдосконалення заходів мотивації екологізації відповідної галузі. Основний акцент у праці зроблений на внутрішніх мотивах екологізації транспортних засобів, підвищенні рівня екологічної культури та самомотивації населення [2]. Не применшуючи значення етичної складової мотиваційного механізму в контексті реалізації екологоорієнтованої управлінської моделі, нами вбачається важливість вдосконалення системи адміністративної та фінансової відповідальності стейкхолдерів за порушення законодавства у сфері охорони довкілля як необхідного базису формування поведінкової основи свідомого підприємництва у сфері природокористування, у складі групи стимулюючих і фіскальних важелів.

Змістовне дослідження явища мотивації у сфері соціо-еколого-економічних конвертацій проведене Прокопенко О. В., де автор підкреслює, що із урахуванням сучасних економічних, соціальних та екологічних тенденцій повноцінне економічне зростання в Україні можливе лише за рахунок інноваційних екологічно спрямованих технологій [3]. Основною ідеєю цієї праці є акцентування уваги на процесі екологізації економіки, одним із етапів якого є мотивування до впровадження екологічних інновацій, тобто кінцевих результатів інноваційної діяльності, що приносять соціально-еколого-економічний ефект суб'єктам інноваційної діяльності і водночас справляють екоконструктивний вплив чи принаймні сприяють зниженню еко-деструктивного впливу. Такий підхід визначає достатньо потужний інструмент регулювання природо-перетворювальної активності, проте в контексті реалізації основних завдань концепції екологоорієнтованого управління розглядається лише у якості одного із заходів переорієнтування технологічної складової соціально-економічного розвитку до більш екологічно дружніх і прийнятних принципів.

У зарубіжних дослідженнях науковців західної та східної шкіл вбачається певна поляриність поглядів. Так, перші наголошують на значному потенціалі зовнішньої мотивації як одному із економічних інструментів реалізації екологічної політики в довгостроковій перспективі та її недостатній ефективності для вирішення невідкладних завдань природоохоронного характеру [4; 5]. Дещо інакша позиція у представників східного наукового товариства, основна позиція яких полягає у розгляді мотиваційних механізмів як внутрішніх чинників підвищення ефективності підприємницької діяльності шляхом впровадження системи екологічного менеджменту на виробництві [6]. Така відмінність поглядів науковців здебільшого пояснюється різницею в рівні економічного розвитку та зрілості економічної системи в розвинутих країнах та країнах що розвиваються, тобто специфікою об'єктів дослідження в регіональному зрізі. Саме в цьому аспекті виявляється іманентність логіки мотиваційного механізму впровадження природоохоронних заходів, що в контексті реалізації моделі екологоорієнтованого управління, в українських реаліях, передбачає формування та синтез найкращих рішень на теоретичному базисі напрацювань зарубіжної науки.

Попри ґрунтовність теоретичних доробок вітчизняних та іноземних науковців, фактична реалізація мотиваційних механізмів екологізації господарсько-виробничих та управлінських систем визначається низькою ефективністю, що підкреслює необхідність вдосконалення наявних інструментів екологоорієнтованого мотивування із відповідною методологічною основою.

Мета дослідження полягає у розробці й обґрунтуванні доцільності використання інструментів мотиваційного механізму реалізації основних цілей і завдань наукової концепції екологоорієнтованого управління в Україні на місцевому та локальному рівнях, для зниження техногенного впливу господарсько-виробничого комплексу на навколишнє середовище в межах урбанізованого простору.

Виклад основного матеріалу. Вихідним положенням екологоорієнтованого управлінського концепту є визнання пріоритетності врахування екологічної складової на всіх стадіях реалізації природоперетворювальної активності. Перехід до екологоорієнтованої моделі господарювання передбачає поетапну імплементацію принципів економічного розвитку із орієнтуванням на мінімізацію негативних екологічних ефектів. Це постає можливим завдяки обґрунтованому впровадженню найкращих доступних технологій та рішень до основних виробничо-технологічних процесів і операцій. У сучасних ринкових умовах «зелений» вектор розвитку підприємств забезпечує комплексний соціо-еколого-економічний ефект, що включає:

- мінімізацію виплат за забруднення довкілля та використання природних ресурсів (екологічні платежі) завдяки впровадженню менш ресурсно- та енергоємних технологій, сучасного очисного обладнання тощо;
- підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг завдяки їх брендунню та позиціонуванню як екологічно-дружніх;
- формування сприятливого іміджу завдяки декларуванню природоохоронної орієнтації виробничих процесів, із відповідним відкриттям нових ринків збуту продукції та партнерських пропозицій щодо співробітництва;
- збереження високих параметрів якості навколишнього середовища в неурбоєкосистемах та відповідний синергетичний соціально-економічний ефект підвищення рівня суспільного здоров'я.

Попри значний потенціал моделі екологоорієнтованого управління, реальний ступінь її впровадження в Україні залишається вкрай низьким через низку вагомих чинників, зокрема:

- недостатню розробленість теоретичного базису концептуальних засад екологоорієнтованої управлінської моделі;
- відсутність законодавчо визначеної методологічної основи імплементації принципів реалізації управлінського впливу із орієнтуванням на екологічну складову соціально-економічного розвитку;
- довготривалу нестійку політичну ситуацію у країні та відповідно сформовану соціально-економічну кон'юнктуру;
- низьку ефективність заходів популяризації наявних прикладів успішної реалізації стратегії еко-

логоорієнтованого управління на вітчизняних і зарубіжних підприємствах, в органах державної влади та місцевого самоврядування;

- низький рівень екологічної культури, обізнаності та відповідальності серед населення;
- відсутність мотиваційної складової переформатування застарілої практики екологічно виснажливого та економічно недоцільного господарювання [7].

Традиційно процес мотивації в природокористуванні розглядається як інструмент реалізації організаційно-економічного механізму управління навколишнім середовищем, завданням якого є визначення меж допустимого техногенного впливу господарського комплексу на стан довкілля [8]. Екологоорієнтований підхід до мотивування ґрунтується на необхідності врахування екологічних аспектів на етапі прийняття і впровадження управлінських рішень та відповідно має психосоціальну основу, адже більшість рішень приймаються безпосередньо людиною або колективом (групою людей) в особистих або суспільних інтересах. Саме тому при визначенні та формуванні екологоорієнтованих мотивуючих факторів постає необхідним прорахунок можливих поведінкових сценаріїв розвитку подій для досягнення найкращих природоохоронних результатів.

В економічній науці теорія управління економічними інтересами є однією з найменш вивчених галузей суспільствознавства, в тому числі механізмів узгодження цих інтересів. Потреби індивідуума та їх задоволення визначають економічний інтерес та обумовлюють мотивацію поведінки суб'єкта господарювання. При аналізі стану економічних систем приділяється недостатню увагу виявленню обумовлюючих ці стани інтересів, як на локальному, так і глобальному рівнях. Це, своєю чергою, відображається на правильності управлінських рішень, що приймаються відносно суб'єкта господарювання.

Актуальним з цього приводу є звернення до існуючої в психологічній науці *теорії біхевіоризму*, зокрема *Закону Єркаса – Додсона*, що визначає залежність між найкращими результатами та середньою інтенсивністю мотивації. Фундаментальні емпіричні дослідження вказують на те, що найкращі результати діяльності досягаються у певній точці оптимуму мотивування, в той час як надто надмірна або недостатня мотивація призводить до зниження загальної ефективності мотиваційного впливу [9–11]. Інтерполяція отриманих знань у сферу прийняття екологічно значущих рішень і відповідне врахування визначених закономірностей в контексті формування мотиваційного механізму реалізації екологоорієнтованої управлінської моделі дозволить значно підвищити загальну ефективність лімітування екодеструктивних процесів господарської діяльності у сформованих соціально-економічних умовах та за наявної екологічної ситуації в країні.

Класифікаційна характеристика процесу мотивації впровадження екологоорієнтованої управлінської моделі за джерелом виникнення чинників формування та активізації діяльності передбачає умовний поділ мотивацій на внутрішні та зовнішні [2; 4] (рис. 1). Перша група мотивацій ґрунтується на визначальній потребі стейкхолдерів у:

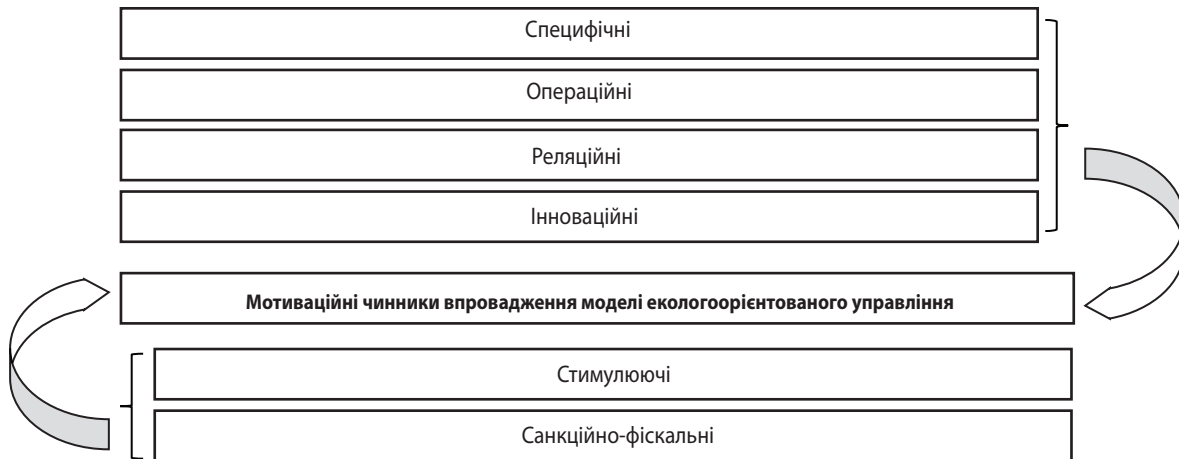

Рис. 1. Структура мотиваційного механізму впровадження системи екологоорієнтованого управління

Джерело: сформовано автором на основі [2; 4–6; 8]

- збереженні високих параметрів якості навколишнього середовища та вільному доступі до природних благ – для населення;
- економічній ефективності підприємницької діяльності та обґрунтованості інвестування у проекти природоохоронної спрямованості – для суб'єктів господарювання;
- покращенні екологічних характеристик і соціально-економічного становища територіальної громади – для органів місцевого самоврядування.

Реалізація вищезазначених потреб здійснюється на основі внутрішніх мотивацій, що включають:

- *реляційні* (від англ. *relation* – стосунки) – спираються на необхідність задоволення потреб зацікавлених сторін і сприяють запровадженню найкращих доступних методів, технологій, стандартів якості і т. ін. в природоохоронній сфері з метою формування ефективної управлінської моделі, системи контролю та попередження негативних еколого-економічних ефектів;
- *інноваційні* – ґрунтуються на необхідності відповідати сучасному технологічному розвитку та визначають пріоритетність модернізації технологій виробництва, заохочення науково-дослідницької діяльності, креативних інновацій у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування;
- *операційні* – ґрунтуються на прагненні до зменшення витрат природоохоронного характеру шляхом скорочення виробничих витрат і максимізації прибутку;
- *специфічні* – визначають індивідуальні особливості мотивування з урахуванням специфікації основних видів активності.

Домінуючою рушійною силою внутрішнього мотивування залишається пріоритетність власних інтересів та егоїстичне прагнення щодо задоволення особистих цілей зацікавлених сторін. Як зазначає Прокопенко О. В., без управління екологічністю суспільного розвитку більшість суб'єктів господарювання прагнуть лише до збільшення економічної ефективності своєї діяльності і не при-

ділятимуть достатньої уваги екологічності обраних напрямів інноваційного розвитку [3]. З метою формування прийняттого обмеження внутрішніх мотивацій еколого-економічного розвитку використовується сукупність зовнішніх мотиваційних чинників, а саме:

- *стимулюючі* – як система заходів заохочувального характеру щодо імплементації екологічно дружніх технологій та рішень, мінімізації негативних екодеструктивних ефектів, соціально-відповідального підприємництва тощо;
- *санкційно-фіскальні* – сукупність заходів карного характеру, що має монетарний та юридичний вираз та полягає у притягненні до адміністративної та кримінальної відповідальності, стягненні примусових платежів на регулярній та разовій (штрафній) основі за діяльність або бездіяльність стейкхолдерів, що має негативні екологічні аспекти.

Інструменти зовнішнього мотивування впровадження моделі екологоорієнтованого управління є своєрідною метафоричною інтерпретацією так званого методу «батога та пряника» та підкреслюють вагомість пошуку прийнятного балансу між покаранням і винагородою в контексті досягнення найкращих природоохоронних результатів. Відповідно, класифікаційна характеристика процесу мотивації впровадження екологоорієнтованої управлінської моделі за емоційним забарвленням умовно визначає позитивний та негативний відгук на застосовані заходи. В якості суб'єктів формування зовнішніх поштовхів розглядаються державні інститути влади й сформоване економічне середовище, що визначає сучасні тренди, орієнтири розвитку і допустимі межі господарської активності, зокрема в межах урбанізованого простору.

Ефект «негативного» мотивування полягає у спонуканні до мінімізації витрат або уникненні юридичного покарання шляхом прийняттого обмеження, оптимізації природоперетворювальної активності та покрокового переходу до принципів екологоорієнтованого управління. Основним механізмом реалізації задекларованих принципів екологоорієнтованого концепту є врахування об'єктивної та повної грошової і нормативно-правової оцінки наслідків

діяльності або бездіяльності стейкхолдерів у сфері природокористування. Діюча система юридичної та адміністративної відповідальності, а також фіскальна політика у сфері природокористування є недостатньо ефективною через недосконалість методично-правової бази та непомірно низькі розміри стягнень за порушення природоохоронного законодавства, що не відповідають сучасним економічним реаліям. Наразі максимальний адміністративний штраф за порушення норм природоохоронного законодавства становить 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (17 грн), тобто 3400 грн, в той час як фактичні екосистемні збитки є значно вищими, а в більшості випадків реальні еколого-економічні наслідки техногенних впливів є незворотними.

В ринкових умовах господарювання значний потенціал має стимулюючий вплив мотивації стейкхолдерів. Заохочувальні механізми спрямовані на застосування пільгового оподаткування і кредитування, субсидій, дотацій і грантів, премій і призів, а також держінвестування у сферу охорони довкілля [8]. В загальному сенсі «позитивне» мотивування збуджує природний інтерес стейкхолдерів в отриманні додаткових фінансових преференцій та має іс-

тотний природоохоронний ефект. Р. Андерсон [5] розглядає два типи екологоорієнтованих субсидій: грошові платежі заохочення екологічно дружніх дій та субсидізацію ощадливого використання енергетичних і сировинних ресурсів. Стимулюючі заходи спираються на ринкові інструменти фінансування, зокрема гранти, торгівлю квотами, систему повернення депозитарію тощо.

Попри значний потенціал стимулюючого мотивування його ефективність в українських умовах залишається вкрай низькою. За офіційною інформацією Держстату [12] обсяги капітальних інвестицій з боку держави у 2015 р. зменшилися майже на 10 % порівняно з попереднім роком, в той час як розміри поточних витрат на охорону довкілля мають тренд до постійного зростання (рис. 2). За умови інфляційних процесів у країні реальні обсяги інвестицій мають ще нижчі значення, а відрахування та витрати на охорону довкілля фактично залишаються незмінними. Відсутність діючої системи мотивування до впровадження більш екологічно дружніх технологій та рішень сприяють зниженню загальної ефективності природоохоронних заходів не тільки на локальних об'єктах, а й відповідно у межах територіальних формувань різного ієрархічного рівня.

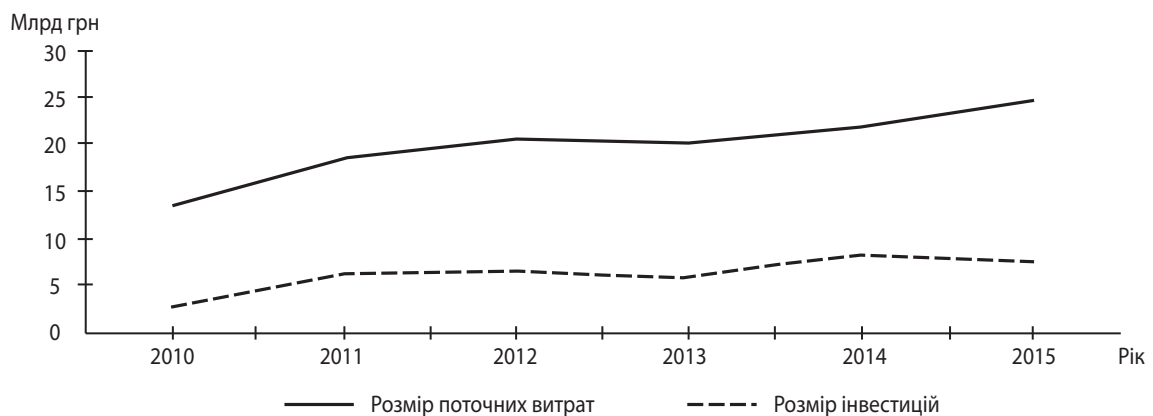

Рис. 2. Динаміка розподілу обсягів капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону довкілля в Україні

Екологоорієнтований підхід до мотивування як процесу активації зворотної відповіді на зовнішні важелі впливу з метою досягнення найкращих результатів діяльності передбачає впровадження заходів щодо вдосконалення наявної системи екологічного управління в країні, в тому числі:

- розробку комплексної системи соціо-еколого-економічної оцінки вартості природних ресурсів і відповідної методичної основи розрахунку розмірів збитків за забруднення довкілля, що відповідає реальним ціннісним характеристикам екосистем і втратам якостей їх компонентів;
- збільшення розмірів адміністративних стягнень за порушення законодавства у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування, а також ставок екологічного податку;
- посилення інструментів внутрішньовиробничого та державного контролю природокористування шляхом підвищення рівня екологічної культури та інформатизації первинного обліку використання природних ресурсів;

- запровадження більш жорсткішої карної системи та відповідальності стейкхолдерів за порушення вимог природоохоронного законодавства;
- пропагування соціально-відповідального підприємництва із використанням маркетингових стратегій та піар-компаній екологоорієнтованого спрямування;
- вдосконалення інструментів стимулювання впровадження найкращих доступних технологій і практик шляхом спрощення процедури отримання державних та іноземних дотацій, субвенцій і субсидій, а також часткового перерозподілу екологічних відрахувань.

Змістовність законодавчого закріплення норм щодо механізмів перерозподілу екологічних платежів полягає у значній недооцінці інноваційного потенціалу екологоорієнтованих заходів. Левова частка відрахувань суб'єктів господарювання, діяльність яких призводить до негативного впливу на довкілля або нерационального використання природних ресурсів, фактично розчиняється у регіональних і державному фондах охорони навколишнього

середовища, фінансування з яких спрямовується насамперед на ліквідацію наслідків екологічних ситуацій, а не на превентивні заходи [13]. Екологоорієнтований підхід до мотивування стейкхолдерів щодо впровадження природоохоронних технологій та рішень полягає у легітимізації можливості цільового використання екологічних платежів за прямим призначенням, за умови надання відповідної звітності та підтвердження фактичних результатів щодо ефективності реалізованих заходів. Таким чином, підвищення ставок екологічного податку сприятиме збільшенню обсягів прямих інвестицій у природоохоронні проекти, природозберігаючі технології та екологоорієнтовані заходи із можливістю визначення та ранжування пріоритетності цілей і завдань екологоорієнтованого управління на підприємстві.

В контексті зазначених реформувань вагоме місце займають децентралізаційні процеси в країні. Розширення повноважень органів місцевої влади щодо контролю обсягів природоперетворювальної діяльності в межах громади та відповідний операційний розподіл коштів природоохоронного спрямування (із можливістю їх цільового використання суб'єктами господарювання) дозволить істотно покращити якість навколишнього середовища в межах урбанізованого простору через значно меншу кількість ієрархічних інтеракцій та наявний інформаційний фактаж екологічних аспектів діяльності стейкхолдерів.

На думку багатьох сучасних дослідників, оптимізація природокористування реалізується не лише шляхом модернізації технологій виробництва, а й зміни парадигми соціально-економічного розвитку. Як влучно зазначає Орловська Ю. В., одним із інструментів вирішення проблеми забруднення довкілля і забезпечення стабільного екологічного майбутнього є *циркулярна економіка*, що передбачає безперервний обіг технічних і біологічних матеріалів при виробництві та збереження цінних природних ресурсів. Зазначена модель передбачає розгляд системи матеріального виробництва у якості двох основних циклів:

- цикл органічних компонентів, що не виявляють ксенобіотичних властивостей та можуть бути повернені до природного кругообігу речовин;
- цикл технічних матеріалів штучного походження, що не можуть бути видалені у навколишнє середовище без попередньої обробки чи знешкодження та можуть бути використані повторно завдяки частковій регенерації, відновленню, модифікації чи інших операцій [14].

Реалізація задекларованих цілей у форматі моделі циркулярної економіки постає можливою завдяки мотивуванню стейкхолдерів до запровадження екологоорієнтованих заходів, в т.ч. налагодженні ланцюгів корпоративного партнерства на взаємовигідних умовах щодо формування ефективних логістичних засад матеріально-енергетичного та інформаційного обміну, тобто формуванні максимально замкнених зовнішньовиробничих циклів.

Висновки. В умовах актуалізації питань оптимізації техногенного навантаження господарської діяльності на стан навколишнього середовища в межах урбанізованого простору у якості найбільш утилітарного організаційно-економічного механізму постає мотивування стейкхолдерів щодо впровадження екологоорієнтованих заходів

і загальної зміни вектора орієнтації управлінської стратегії до більш екологічно дружніх засад. Такий підхід обґрунтований спираючись на базисні потреби, мотиви та поклики, щодо підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності із одночасним ощадливим природокористуванням, що підвищує загальну ефективність механізму мотивування.

Сучасний політичний євроінтеграційний вектор розвитку країни визначає спрямування галузевих реформувань, в такому контексті мотиваційний механізм реалізації екологоорієнтованої управлінської моделі кореспондується із задекларованими цілями Ст. 360 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021), а саме збереженням природних ресурсів, підвищенням економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищенням рівня виробництва завдяки сучасним технологіям.

Формування якості навколишнього середовища в межах урбанізованого простору визначається основними характеристиками господарсько-виробничої діяльності та досконалістю системи муніципального управління, саме з цих позицій актуальним і необхідним постає запровадження системи екологоорієнтованого управління на локальному та місцевому рівнях як осередку природоперетворювальної активності.

Перспективою подальших досліджень є розробка комплексної системи соціо-еколого-економічної оцінки вартості природних ресурсів і відповідної методичної основи розрахунку розмірів збитків за забруднення довкілля як складової мотиваційного механізму підвищення еколого-економічної діяльності підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попик О. В. Концептуальні аспекти реалізації моделі екологоорієнтованого управління. *Економічні інновації*. 2016. № 62. С. 358–364.
2. Шапочка М. К., Маценко О. М., Пронікова Ж. С. Мотивація екологізації автотранспорту в системі управління природоохоронною діяльністю. *Інноваційна економіка*. 2013. № 11. С. 103–107.
3. Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 395 с.
4. Rode J. Motivation crowding by economic incentives in conservation policy: A review of the empirical evidence // *Ecological Economics*. 2014. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.11.019>
5. Robert C. Anderson Incentive-Based Policies for Environmental Management in Developing Countries // *Resources for the future*, 2002. URL: <http://www.rff.org>
6. Neelam Singh Motivations for implementing environmental management practices in Indian industries // *Ecological Economics*, 2015. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.11.003>
7. Харічков С. К., Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П. Інституціональні засади та інструментарій збалансованого природокористування: монографія // ІПРЕЕД НАН України. Одеса: ІПРЕЕД, 2010. 484 с.

8. Дубодєлова А. В., Юринець О. В., Федорів М. М. Організаційно-економічні механізми екологізації виробництва на вітчизняних підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 698. С. 156–162.

9. Hanoch Y., Vitouch O. When Less is More. *Theory & Psychology*. 2004. Vol. 14 (4). P. 427–452.

10. Ariely D. Large Stakes and Big Mistakes. *The Review of Economic Studies*. 2009. Vol. 76, No. 2. P. 451–469.

11. Ilciuc C. Professional motivation – decisive factor for increasing the performance of the staff. *Scientific Papers (Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development)*. 2016. Vol. 16. P. 181–184.

12. Статистичний збірник «Регіони України» (2016 р.). Ч. 1. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 299 с.

13. Ядуха С. Й. Формування джерел інвестицій у сфері природокористування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. № 3. Т. 2. С. 277–281.

14. Орловська Ю. В. Зелене будівництво як складова політики ЄС щодо розвитку циркулярної економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 5 (05). С. 365–371.

REFERENCES

Ariely, D. "Large Stakes and Big Mistakes" *The Review of Economic Studies* vol. 76, no. 2 (2009): 451-469.

Dubodielova, A. V., Yurynets, O. V., and Fedoriv, M. M. "Orh-anizatsiino-ekonomichni mekhanizmy ekolohizatsii vyrobnytstva na vitchyznianskykh pidpriemstvakh" [Organizational and economic mechanisms of ecologization of production at domestic enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 698 (2011): 156-162.

Hanoch, Y., and Vitouch, O. "When Less is More" *Theory & Psychology* vol. 14 (4) (2004): 427-452.

Ilciuc, C. "Professional motivation - decisive factor for increasing the performance of the staff" *Scientific Papers (Series Man-*

agement, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development) vol. 16 (2016): 181-184.

Kharichkov, S. K., Burkynskiy, B. V., and Halushkina, T. P. *Instytutsionalni zasady ta instrumentarii zbalansovanoho pryrodokorystuvannia* [Institutional bases and tools of balanced nature management]. Odesa: IPREED, 2010.

"Neelam Singh Motivations for implementing environmental management practices in Indian industries" *Ecological Economics*, 2015. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.11.003>

Orlovska, Yu. V. "Zelene budivnytstvo yak skladova polityky YeS shchodo rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky" [Green building as part of the EU policy on the development of the circular economy]. *Skhidna Evropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, no. 5 (05) (2016): 365-371.

Popyk, O. V. "Kontseptualni aspekty realizatsii modeli ekolohoorientovanoho upravlinnia" [Conceptual aspects of implementation of the model of ecologically oriented management]. *Ekonomichni innovatsii*, no. 62 (2016): 358-364.

Prokopenko, O. V. *Sotsialno-ekonomichna motyvatsiia ekolohizatsii innovatsiinoi diialnosti* [Socio-economic motivation of ecologization of innovation activity]. Sumy: Vyd-vo SumDU, 2010.

«Rehiony Ukrainy» (2016 r.) [«Regions of Ukraine» (2016)]. Part 1. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.

Robert, C. "Anderson Incentive-Based Policies for Environmental Management in Developing Countries" *Resources for the future*, 2002. <http://www.rff.org>

Rode, J. "Motivation crowding by economic incentives in conservation policy: A review of the empirical evidence" *Ecological Economics*. 2014. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.11.019>

Shapochka, M. K., Matsenko, O. M., and Pronikova, Zh. S. "Motyvatsiia ekolohizatsii avtotransportu v systemi upravlinnia pryrodokhoronnoiu diialnistiu" [Motivation of ecologization of motor transport in the system of management of nature protection activity]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 11 (2013): 103-107.

Yadukha, S. I. "Formuvannia dzherel investytsii u sferi pryrodokorystuvannia" [Formation of sources of investment in the field of nature use]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* vol. 2, no. 3 (2013): 277-281.